

активного громадянина, який береже національну спадщину та розвиває її через власну творчу діяльність.

Реалізація творчих проєктів є дієвим інструментом формування життєвих компетентностей. Практико-орієнтований підхід дозволяє учням розвинути м'які навички (soft skills), необхідні для успішної соціалізації та професійної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п> (дата звернення: 09.03.2026 р.).
2. Компетентністний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів технологій : колективна монографія / А. М. Гедзик, О. М. Коберник, С. І. Ткачук, С. М. Ящук та ін. Умань : Видавець «Сочинський М. М.», 2017. 280 с.
3. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти / авт. Терещук А.І., Абрамова О.В., Гащак В.М., Павич Н.М. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83161/> (дата звернення: 09.03.2026 р.).
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібик Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.

МОРОЗОВ Олександр

*доктор технічних наук, професор
головний науковий співробітник*

*науково-методичного центру організації та
провадження освітньої діяльності
Національного університету оборони України*

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Виклики сьогодення – збройна агресія росії проти України, зміна форм та способів збройної боротьби, комплектування військових підрозділів мобілізованими громадянами, організація ефективної індивідуальної та колективної підготовки у підпорядкованих підрозділах вимагають подальшого удосконалення підготовки здобувачів військової освіти у вищих військових навчальних закладах (далі – ВВНЗ) і, в першу чергу, тих, хто буде призначатися на офіцерські посади первинної ланки (взвод, рота). Такі офіцери повинні володіти компетентностями оперативного прийняття обґрунтованих рішень в умовах швидкоплинних змін у оперативній (бойовій) обстановці, ефективного застосування озброєння і військової техніки, мотивувати підлеглих та рухатися до спільної мети, працювати в команді, до адаптації та дій у новій ситуації, діяти соціально відповідально та свідомо тощо.

Все це вимагає перегляду способів та форм досягнення програмних результатів навчання випускників ВВНЗ, пов'язаних із формуванням таких компетентностей. Такі компетентності належать до загальних. Зазначене є

науково-методичною та педагогічною проблемою, що пов'язана з необхідністю створення умов та удосконалення процесу формування таких компетентностей у здобувачів військової освіти під час навчання у ВВНЗ, що забезпечать такий рівень їх сформованості, який буде достатнім для виконання завдань за призначенням. Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної галузі, але важливі для подальшої успішної професійної та соціальної діяльності здобувача військової освіти ВВНЗ в різних галузях знань та для його особистого розвитку [1]. Серед них такі компетентності, рівень сформованості яких у офіцерів, на сьогоднішній день, все ще не достатній. Значущим є забезпечення сформованості достатнього рівня загальних компетентностей майбутніх офіцерів ЗС України, що гарантували б здійснення необхідних комунікацій з підлеглим особовим складом, який може бути набагато старшим за командира підрозділу, а також забезпечували необхідні результати навчання такого особового складу. Для цього доцільно в освітній компонент «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)», який є обов'язковим для всіх освітніх програм (далі – ОП) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ВВНЗ, ввести змістовий модуль «Андрагогіка», в якому розглядати питання використання знань здобувачів з набутим досвідом практичної діяльності.

Такі вчені, як О. Аніщенко [2], І. Заюков, О. Кобилянський, А. Марченко [3] вважають, що андрагогіка розвивається як результат демографічних змін. З цим можна погодитись, оскільки процеси мобілізації також це засвідчують. Шляхом ретроспективного аналізу походження терміну та особливостей сучасного змістового наповнення Л. Лук'янова доходить висновку, що «андрагогічне знання, насичене інформацією про дорослість, яка визначає зміст освітніх потреб, дає можливість сформуванню науково-методичний супровід більш високого рівня узагальнення ніж у дидактиці вищої школи, педагогіці професійного навчання й підвищення кваліфікації» [4]. Учений В. Онопрієнко виділяє виховну функцію андрагогіки [5]. Дослідники І. Цідило, С. Дудар [6], Ю. Присяжнюк [7] пропонують застосування елементів андрагогіки в процесі підготовки викладача закладу вищої освіти (далі – ЗВО), з чим можна погодитись і застосувати елементів андрагогіки у підготовці майбутніх офіцерів ЗС України. Проте запровадження окремої навчальної дисципліни «Андрагогіка», як це пропонує О. Беспарточна [8], мабуть недоцільно, особливо у ВВНЗ. Також можна погодитись з С. Табінською [9] та запровадити концепти психолого-педагогічної підтримки професійної підготовки мобілізованих на засадах андрагогіки, і не лише у фізичній підготовці, а і за змістом інших предметів індивідуальної підготовки особового складу. Для забезпечення сформованості достатнього рівня загальних компетентностей майбутніх офіцерів, які б гарантували спроможність оперативно приймати обґрунтовані рішення в умовах швидкоплинних змін обстановки на полі бою, доцільно переглянути методи проведення занять при реалізації освітніх компонент у ВВНЗ, зокрема масово запроваджувати кейс-метод. Педагогічні дослідження щодо застосування методу кейсів у процесі підготовки військових кадрів здійснили О. Приліпко [10],

О. Заболотна, В. Березюк [11], проте в них не враховуються особливості підготовки офіцерських кадрів для ЗС України.

Дослідження задоволеності випускників ВВНЗ сформованими ними загальними компетентностями, які проводилися у квітні-травні 2023 року шляхом дистанційного опитування з використанням опитувальників, сформованих у Google Forms, показало, що сформованими навичками Soft Skills задоволені менш як третина випускників, що суттєво вирізняється від подібних опитувань на етапі їх атестації у ВВНЗ. Задавались питання «Чи задоволені Ви сформованими навичками Soft Skills (соціальними навичками, такими як: комунікативні навички, критичне мислення, лідерські якості, емоційний інтелект і позитивне мислення, вміння працювати в команді, самоорганізація), чи дали вони можливість впевнено займатися професійною діяльністю?»

За результатами аналізу коментарів респондентів впливає, що випускники найменш задоволені рівнем сформованості такої соціальної навички, як критичне мислення. Вочевидь, соціальну навичку «критичне мислення» необхідно розвивати самостійно у контексті індивідуальної підготовки. Інтернет-ресурси пропонують безліч безоплатних курсів, зокрема освітню платформу Prometheus – «Критичне мислення в українському контексті» [12]. Науково-педагогічні працівники ВВНЗ необхідно використовувати подібні ресурси в процесі реалізації освітніх компонентів, які відповідають за формування загальних компетентностей. Серед соціальних навичок друге місце щодо незадоволення рівнем сформованості випускників посідають саме лідерські якості. Відповідно до нормативно-правових актів Міністерства оборони України [13; 14] визначено, що ступінь вищої освіти бакалавр та тактичний рівень військової освіти здобувається на основі повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти курсантами за освітніми програмами (далі – ОП) буде реалізовуватися з одночасним опануванням ОП професійної військової освіти базового (L-1A) та фахового (L-1B) курсів тактичного рівнів. Серед навчальних дисциплін базового курсу тактичного рівня L-1A є обов'язковою навчальною дисципліною «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)».

Для формування та розвитку соціальних навичок, таких як лідерські якості та вміння працювати в команді, на думку випускників, необхідно освітні компоненти, які їх формують, наповнювати заняттями із застосуванням кейс-методу. Як зазначено, в освітній компонент «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)» необхідно ввести змістовий модуль «Андрагогіка», в якому розглядати питання використання знань здобувачів військової освіти зі значним досвідом практичної діяльності більшим, який іноді перевершує досвід викладачів. Оперативно приймати рішення – ще одна навичка, для формування та розвитку якої необхідно переглянути умови у освітньому середовищі ВВНЗ. Серед таких умов, на думку випускників, важливим є то, що процес навчання здобувача військової освіти має бути наповнений комунікаціями з офіцерами, які є носіями досвіду практичної діяльності: «навіть прості бесіди, в яких старші офіцери ділились власним досвідом, допомогли в деяких ситуаціях знаходити рішення проблем». Проаналізовані результати опитування підтвердили

припущення щодо залежності впливу нових умов середовища службово-бойової діяльності на задоволеність випускників ВВНЗ сформованими ними загальними компетентностями. Його синтезом стали сформовані пропозиції щодо подальших досліджень, присвячених формуванню загальних компетентностей майбутніх офіцерів ЗС України в процесі професійної підготовки: 1) уточнити критерії, показники та рівні сформованості загальних компетентностей майбутніх офіцерів; 2) виявити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування загальних компетентностей майбутніх офіцерів; 3) змоделювати процес професійної підготовки, що передбачає формування загальних компетентностей майбутніх офіцерів з урахуванням виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов; 4) експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування загальних компетентностей офіцерів ЗС України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про унесення змін до методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 № 584. URL: <http://surl.li/ulgg> (дата звернення: 14.02.2026).

2. Алфьорова Л.М. Стратегічна інформаційна система побудови зворотного зв'язку у вищому навчальному закладі. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. Вип. 15. С. 234–241.

3. Заюков І.В., Кобилянський О.В., Марченко А.В. Розвиток андрагогіки в умовах демографічних змін в Україні. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2014. № 3. С. 119–125.

4. Лук'янова Л.Б. Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. Вип. 2. С. 107–116.

5. Онопрієнко В. Практично-просвітницька і виховна функції андрагогіки. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 28–32.

6. Цидило І., Дудар С. Застосування елементів андрагогіки в процесі підготовки викладача вищого навчального закладу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2009. № 3. С. 273–277.

7. Присяжнюк Ю.С. Розвиток професійної компетентності вчителя гуманітарія на засадах андрагогіки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 32. С. 387–392.

8. Берестецька Н.В. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійного спілкування у процесі навчання гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2008. 20 с.

9. Табінська С. Авторські концепти психолого-педагогічної підтримки навчальної діяльності здобувачів вищої освіти з фізичної культури і спорту в умовах заочної форми навчання на засадах андрагогіки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2017. № 3. С. 192–196.

10. Приліпко О.Ф. Особливості застосування методу кейсів на заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін в ході підготовки майбутніх офіцерів. *Системи обробки інформації*. 2017. Вип. 3. С. 139–142.

11. Заболотна О., Березюк В. Метод кейсів в підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 79–91.

12. Критичне мислення в українському контексті : курс освітньої платформи Prometheus. URL: <http://surl.li/cph1> (дата звернення: 14.09.2025).

13. Організаційно-методичні рекомендації з розроблення (коригування) основних освітніх документів вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти, які регламентують організацію та забезпечення освітнього процесу, затверджених першим заступником Міністра оборони України від 28.06.2024 року.

14. Про організацію підготовки офіцерського, сержантського складу у вищих військових навчальних закладах, закладах фахової передвищої військової освіти Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти : наказ Міністерства оборони України від 28.02.2022 року № 117.

МОХУН Максим

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності А5 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

КАЛАУР Світлана

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій, цифровізації виробництва та ускладнення соціально-економічних процесів вимоги до підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти суттєво зростають. Сучасному ринку праці потрібен не просто виконавець, а компетентний спеціаліст, здатний мислити системно, розуміти природу технологічних процесів та екологічні наслідки своєї діяльності. Фундаментом для формування такого мислення є цілісна природничо-наукова картина світу. Проте традиційний підхід